

JUNGOVA MAPA DUŠE

UVOD

Marej Stajn

Prevela:
Žanet Prinčevac de Villablanca

■ Laguna ■

Naslov originala

Murray Stein

JUNG'S MAP OF THE SOUL: AN INTRODUCTION

Copyright © 1998 by Carus Publishing Company

Za Saru i Kristofera

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

SADRŽAJ:

Izrazi zahvalnosti.	9
Uvod	11
1. Površina (Ego-svest)	25
2. Nastanjena unutrašnjost (Kompleksi)	48
3. Psihička energija (Teorija o libidu)	73
4. Granice psihe (Instinkti, arhetipovi i kolektivno nesvesno)	100
5. Otkriveno i skriveno u odnosima s drugima (Persona i senka)	121
6. Put u dubinu unutrašnjosti (Animus i anima)	143
7. Transcendentni centar psihe i celovitost (Jastvo)	170
8. Projavljivanje jastva (Individuacija)	190
9. O vremenu i večnosti (Sinhronicitet)	218
Umesto pogovora	243
Beleške	247
Rečnik	261
Literatura	265
Indeks	267

IZRAZI ZAHVALNOSTI

Ova knjiga ne bi bila moguća bez strpljivog kucanja i uredničke pomoći Lin Volter. Želim da joj se zahvalim na posvećenosti i neposustajućem optimizmu. Takođe bih želeo da zahvalim Džen Marlan na hrabrenju i svesrdnoj podršci. Oni koji su prisustvovali mojim predavanjima svih ovih godina prepoznaće svoj doprinos u vidu mnogih pojedinosti kojih ne bi bilo u ovom tekstu da nije bilo njihovih pitanja i zapažanja. Hvala svima vama.

UVOD

Mogli ste bojažljivo da istražujete
obale Afrike do juga,
ali kad biste išli na zapad tamo ničeg nije bilo
sem straha, nepozatog, ne
'naše more' nego More tajni,
Mare Ignotum.

Karlos Fuentes
Zakopano ogledalo

Onog leta kad je Jung umro, ja sam se spremao da krenem na fakultet. Bilo je to 1961. Ljudi su počinjali da istražuju svemir, a Amerikanci i Rusi su se utrkiivali ko će prvi stići na Mesec. Sve oči su bile uprte u veliku pustolovinu istraživanja vasiona. Prvi put u istoriji čovečanstva ljudi su uspevali da napuste *terra firma* i da putuju ka zvezdama. Ono što ja tada nisam shvatao jeste činjenica da će naš vek biti isto toliko obeležen i putovanjima ka unutrašnjosti, velikim istraživanjima onog unutarnjeg sveta prema kome su kretali oni slični Karlu Jungu u decenijama pre Sputnjika i Apola. Ono što su nam Džon Glen i Nil Armstrong bili u pogledu istraživanja svemira, to je Jung bio u pogledu istraživanja unutrašnjosti, hrabar i neustrašiv putnik u nepoznato.

Jung je spokojno preminuo u svojoj kući blizu Ciriha, u sobi koja je gledala na mirno jezero na zapadu. Na jugu su mogli da

se vide Alpi. Dan pre nego što je umro, zamolio je svog sina da mu pomogne da dođe do prozora i poslednji put pogleda svoje voljene planine. Proveo je ceo životni vek istražujući unutrašnjost i opisujući u svojim radovima ono što je tamo otkrio. Igrom slučaja se desilo da sam se, iste godine kada je Nil Armstrong zakoračio na površinu Meseca, uputio u Cirihi, u Švajcarsku, da studiram na *Institutu K. G. Jung*. Ono što ću s vama u ovoj knjizi podeliti jeste prečišćena verzija skoro tridesetogodišnjeg proučavanja Jungove mape duše.

Cilj ove knjige jeste da opiše Jungova otkrića onako kako ih je on predstavio u svojim objavljenim delima. Prvo otkrivanje Junga samo po sebi može da bude nešto kao zaranjanje u ono „more tajni“ o kome je pisao Fuentes u svojim opisima ranih istraživača koji su se odvažili da iz Španije krenu preko Atlantika. Ka ovakvim dalekosežnim prostranstvima čovek kreće sa osećanjem uzbuđenja, ali i straha. Sećam se svojih prvih pokušaja. Bio sam toliko vidno preplavljen uzbuđenjem da sam sa strepnjom tražio savet od nekolicine svojih univerzitetskih profesora. Pitao sam se da li je to „bezbedno“. Jung je bio toliko privlačan da je izgledalo previše dobro da bi bilo istinito! Da li ću se izgubiti, postati zbrkan, zaveden? Srećom, ti učitelji su mi dali zeleno svetlo i od tada putujem i nalazim blaga.

Jungov lični put je bio daleko više zastrašujući. On bukvalno nije znao da li ide u potragu za blagom ili će pasti sa ivice sveta u vaseljenu. Nesvesno je zaista bilo *mare ignotum* kada se on upustio u njega. No on je bio mlad i hrabar i predodređen za nova otkrića. I tako se otisnuo na put.

Jung je često pripisivao sebi da je pionir i istraživač neistražene zagonetke ljudske duše. Izgleda da je bio avanturističkog duha. Za njega je ljudska psiha, kao što je još uvek i za nas, bila golema teritorija, a u njegovo vreme još uvek ne mnogo istražena. Bila je to tajna koja je odvažne izazivala izgledima za bogata otkrića, a bojažljive plašila pretnjom ludilom. Za Junga je proučavanje duše postalo takođe i nešto od ogromne istorijske

važnosti. Jednom prilikom je rekao da ceo svet visi o koncu, a da je taj konac ljudska duša. Neophodno je da se svi bolje upoznamo s tim.

Ogromno je pitanje, naravno: da li ljudska duša ikada može biti znana, njene dubine izmerene, njena ogromna teritorija istražena? Možda je rane pionire dubinske psihologije – Junga, Frojda i Adlera – vodila naučna grandioznost devetnaestog veka da uopšte i započnu ovaj trud i da pomisle da bi mogli da definišu neiskazivu i krajnje neispitljivu ljudsku psihu. Ali učinili su prvi korak ka *mare ignotum*, a Jung je postao Kristofor Kolumbo unutrašnjeg sveta. Dvadeseti vek je bio razdoblje naučnih dostignuća i tehnoloških čuda svih vrsta; takođe je bio i razdoblje dubokih introspekcija i proboja u našu ljudsku subjektivnost, što je rezultiralo nastankom oblasti danas znane kao dubinska psihologija.

Jedan način da se upoznamo s psihom jeste da proučavamo njene mape koje su nam nacrtali i pružili ovi veliki pioniri, u čijim delima možemo da pronademo mnoge orijentire za sebe, a možda ćemo i mi biti podstaknuti da nastavimo to istraživanje i da dođemo do novih otkrića. Jungova mapa psihe – koliko god je preliminarna i možda neprerađena i nedorečena – ipak može da bude veoma korisna onima koji žele da uđu u unutrašnji prostor, u svet psihe, a da se pri tom potpuno ne izgube.

U ovoj knjizi prihvatam Junga u ulozi koju je sâm sebi dodelio, ulozi istraživača i kartografa, i puštam da me ta predstava vodi od ovog uvoda sve do njegove teorije o ljudskoj duši. Psiha je teritorija, nepoznata oblast koju je istraživao, njegova teorija je mapa koju je stvorio da bi saopštio svoje razumevanje psihe. Jungova mapa duše je ono što ću pokušati da opišem u ovoj knjizi, predvodeći vas kao čitaoca u teritorije njegovih spisa i kroz njih. Da bih to uradio, predstavicu vam mapu mape, s nadom da će vam koristiti nadalje u vašim ličnim putovanjima kroz Jungov život i rad.

Kao svi kartografi, Jung je radio sa instrumentima i činjenicama njemu dostupnim u ono vreme. Rođen 1875. godine, završio je medicinski fakultet na Univerzitetu u Bazelu u Švajcarskoj 1900. godine i specijalizirao psihijatriju 1905. godine na klinici *Burghelcli* u Cirihi. Njegova važna veza s Frojdom trajala je od 1907. do 1913. godine, posle čega je nekoliko godina proveo u dubokoj samoanalizi, iz koje je izašao sa sopstvenom psihološkom teorijom. Nazvao ju je analitička psihologija, i predstavio je svetu 1921. godine* u knjizi *Psihološki tipovi*¹. Do 1930, kada je imao 55 godina, stvorio je najvažnije crte svoje teorije, još uvek bez mnogih važnih pojedinosti o kojima će pisati narednih godina, a od 1930. godine ta teorija nastavlja kontinuirano da se dopunjuje iz Jungovog pera sve do njegove smrti 1961. godine.

Jung je projekat naučnog istraživanja ljudske psihe započeo u ranim godinama svoje zrelosti. Njegova prva zvanična ekspedicija opisana je u njegovoj doktorskoj studiji *O psihologiji i patologiji takozvanog okultnog fenomena*². Ova studija nam pruža psihološko viđenje unutrašnjeg sveta jedne nadarene mlade žene za koju znamo da je bila njegova rođaka, Helena Prajsverk. Kao tinejdžer, ona je imala neobičnu sposobnost da bude medijum za duhove umrlih, koji bi kroz nju govorili neverovatno istovetnim glasovima i akcentima istorijskih ličnosti. Jung je bio zadivljen i rešio je da razume i objasni ovaj zagonetni psihološki fenomen. Što je više napredovao, koristio je test asocijacija na određene reči da otkrije skrivene karakteristike krajolika psihe koji do tada još nisu bili klasifikovani. To je objavljivano u brojnim radovima, koji su sada sabrani u drugom tomu njegovih *Sabranih dela*. Novootkrivene karakteristike nesvesnog nazvao je „kompleksima“, što je termin koji će biti prihvaćen i

* Svi citati se daju prema izdanju Jungovih *Sabranih dela* na engleskom jeziku (*The Collected Works of C. G. Jung*), Princeton: Princeton University Press. (Prim. prev.)

učiniti ga slavnim. Nakon toga je obradio dva goruća psihijatrijska problema tadašnjeg doba, psihozu i shizofreniju, i napisao knjigu *Psihologija demencije prekoks*³, koju je poslao Frojdu kao primer svog rada i predlog kako neke od Frojdovih ideja mogu da se primene u psihijatriji (Frojd je bio neurolog). Nakon što je primio Frojdov topao odgovor prožet zanosom, upustio se u profesionalni odnos s njim i ubrzo postao vođa novog psihoanalitičkog pokreta. Time je otpočeo proučavanje senovitih predela neurotskih stanja, konačno otkrivajući manje ili više različite univerzalne fantazije i obrasce ponašanja (arhetipove) u oblasti dubinske psihe koju je nazvao „kolektivno nesvesno“. Opisivanje i detaljan prikaz arhetipova i kolektivnog nesvesnog postaje njegov potpis, znak koji obeležava njegovu mapu, izdvaja je od svih drugih istraživača dubinske psihe, nesvesnog.

Godina 1930. deli Jungov profesionalni život na dva gotovo jednaka dela: 1900. godine počelo je njegovo obrazovanje i studije psihijatrije na klinici *Burghelcli*, a umro je 1961. kao mudri starac u svom domu u Kisnahtu na Ciriškom jezeru. Gledajući unazad, možemo da vidimo da je prvih trideset godina Jungovog profesionalnog života bilo izuzetno kreativno. Tokom ovih godina on je stvorio osnovne elemente monumentalne psihološke teorije, a osvrnuo se i na glavna društvena pitanja tog doba. Sledećih trideset godina je možda bilo manje inovativno u smislu novih teorijskih konstrukcija, ali broj knjiga i članaka je bio čak i veći nego ranije. To su bile godine produblivanja i proveravanja ranijih hipoteza i intuicija. On je proširio svoje teorije da bi uključio studije istorije, kulture i religije, i da bi stvorio ključnu vezu s modernom fizikom. Jungov klinički rad s psihijatrijskim pacijentima i subjektima analize oduzimao mu je više vremena i bio intenzivniji u prvoj polovini njegovog profesionalnog života; taj vid rada se smanjio na najmanju moguću meru posle 1940, kada je rat prekinuo uobičajeni društveni život u Evropi, a sam Jung nedugo posle toga doživeo srčani udar.

Jungovo istraživanje psihe je takođe bilo krajnje lično. Njegovo istraživanje nesvesnog uma nije se samo sprovodilo na pacijentima i eksperimentalnim subjektima. On je analizirao i samog sebe. Faktički, sam je sebi bio prvi subjekt analize. Pažljivim posmatranjem svojih sopstvenih snova i razvijanjem tehnike aktivne imaginacije, on je otkrio put do još dublje skrivenih predela svog unutrašnjeg sveta. Da bi razumeo svoje pacijente i samog sebe, on je razvio metod tumačenja koji se koristio znanjima uporednih studija ljudske kulture, mitova i religije; koristio je razne materijale iz svetske istorije, sve koji su uticali na mentalne procese. Ovaj metod je nazvao „amplifikacija“.

Mnogi izvori i poreklo Jungove misli još uvek nisu jasno razrađeni do pojedinosti. U svojim delima on priznaje koliko duguje ranijim misliocima poput Getea, Kanta, Šopenhauera, Karusa, Hartmana i Ničea; a što je još važnije, on sebe smešta u red s drevnim gnosticima i srednjovekovnim alhemičarima. Kant je bio filozof po njegovom ukusu. I uticaj Hegelove dijalektike je očigledan u njegovoj teoriji. A i Frojd je ostavio traga. Dok za Jungovu misao može da se pokaže kako se razvijala i rasla tokom godina njegove karijere, dotle postoji značajan kontinuitet njegove osnovne intelektualne orijentacije. Neki Jungovi čitaoci su našli očigledne zametke njegovih kasnijih psiholoških teorija u nekim studentskim radovima predatim njegovom bratstvu i objavljenim kao *The Zofingia Lectures*. Oni su sastavljeni pre 1900, dok je još bio student na Univerzitetu u Bazelu. Istoričar Henri Elenberger ide toliko daleko da tvrdi da se „klica Jungove analitičke psihologije može naći u njegovoj raspravi o studentskom udruženju Cofingija i u njegovim eksperimentima s mladom rođakom medijumom, Helenom Prajsverk“⁴. *Predavanja Cofingija* pokazuju Jungovu ranu borbu s pitanjima koja će ga zaokupljati celog života, kao što su pitanje podvrgavanja religije i mističkih iskustava naučnom, empirijskom istraživanju. Čak i kao mladić Jung je tvrdio da bi takva pitanja trebalo da budu otvorena za empirijsko istraživanje i da

bi im trebalo pristupiti otvorenog uma. Kada je upoznao Vilijema Džejsma 1909. na *Univerzitetu Klark*, bio je to važan događaj jer je Džejsm usvojio isti stav i izdao svoju klasičnu studiju, *Razna religijska iskustva*, koristeći baš ovaj metod.

Iz sveg tog proučavanja i iskustva, Jung je sastavio mapu ljudske duše. To je mapa koja opisuje psihi u svim njenim dimenzijama, i isto tako pokušava da objasni njenu unutrašnju dinamiku. Ali Jung je uvek bio oprezan i poštovao je krajnju zagonetnost psihe. Njegova teorija može da se čita kao mapa duše, ali to je mapa tajne koja ne može biti do kraja shvaćena racionalnim pojmovima i kategorijama. To je mapa žive, merkurijalne stvari – psihe.

Čitajući Junga, neophodno je biti svestan toga da mapa nije teritorija. Saznavanje mape nije isto što i iskustvo dubinske psihe. U najboljem slučaju, mapa može koristiti onima koji traže vodiča ili orijentaciju. Nekima koji su izgubljeni, ona može čak i spasti život. Druge će ona snažno podstaći da iskuse ono o čemu Jung govori. Počeo sam da zapisujem snove kada sam prvi put čitao Junga. Kasnije sam čak otputovao u Cirihi i četiri godine studirao na *Institutu K. G. Jung*. Tokom analize i ličnog doživljaja nesvesnog, iz prve ruke sam dosegao do spoznaje mnogih Jungovih otkrića. Ipak, moj unutrašnji svet nije isti kao njegov. Njegova mapa može da pokaže put i može da ukaže na glavne crte, ali ona ne nudi određen sadržaj. To svako mora da otkrije sam za sebe.

Za mnoge tačke mape, Jung se oslonio na intuiciju naučnika i neverovatno snažnu imaginaciju. Naučne metode njegovog doba nisu mogle ni da potvrde ni da opovrgnu njegove hipoteze o kolektivnom nesvesnom, na primer. Danas smo bliže mogućnosti da to uradimo. Ali Jung je bio umetnik koji je koristio svoje stvaralačke misli da bi stvorio sliku unutrašnjeg sveta uma. Poput onih predivno ilustrovanih antičkih i renesansnih mapa sveta – nacrtanih pre nego što je crtanje mapa postalo nauka – mapa koju je Jung stvorio jeste veličanstvena, ne samo

apstraktna. Ovde mogu da se nađu sirene i zmajevi, heroji i zli likovi. Kao naučni istraživač, naravno, imao je obavezu da iskustveno proveri svoje osećaje i hipotetičke konstrukcije. No i pored toga ostalo je dovoljno prostora za mitsku imaginaciju.

Jung je radio na polju psihijatrije, ili medicinske psihologije, kako se ona nekad naziva. U ranim godinama njegovog stažiranja na klinici *Burghelclli* u Cirihi glavni učitelj bio mu je poznati švajcarski psihijatar Eugen Blojler, koji je skovao termin „shizofrenija“ za jednu od najtežih mentalnih bolesti, i mnogo pisao o psihološkom problemu ambivalencije. Koliko god je to moguće, Jung je tražio dokaze i potvrdu svojih teorija i hipoteza u izvorima van samog sebe i svog neposrednog iskustva. Obim materijala koji je pročitao i proučio jeste ogroman. Tvrdio je da, kao empirijski istraživač psihe, on crta mapu koja opisuje ne samo teritoriju njegovog vlastitog unutrašnjeg sveta, već i mapu koja se odnosi na crte ljudske duše uopšte. Poput drugih velikih umetnika, slike koje je on slikao imaće moć da se obraćaju ljudima iz mnogih naraštaja i kultura.

Moje stanovište je da je ovaj švajcarski psiholog, čije je ime danas opštepoznato i veoma poštovano, ali čije delo se često ne čita pažljivo i kritikuje se da je nekonzistentno i protivrečno, dao koherentnu psihološku teoriju. Ja to doživljam kao trodimenzionalnu mapu koja pokazuje nivoe psihe, kao i dinamičke odnose između njih. To je samodovoljno umetničko delo koje se nekima sviđa, a nekima ne. Njeni postulati su dati kao naučni predlozi, a ipak je mnoge teško iskustveno dokazati ili opovrgnuti. U ovoj oblasti se mnogo radi, ali šta god da se desi kao proizvod tog rada, Jungova dela će i dalje privlačiti pažnju i divljenje. Umetnička dela nikad ne zastarevaju, iako mape mogu da izgube na relevantnosti kako vreme prolazi, a metodologija se menja.

Opisati Jungovu mapu duše u kratkoj knjizi nije potpuno originalno. To su u minulim vremenima učinile Jolanda Jakobi i Frida Fordam, napisavši slične uvodne radove. Ono što je doda-

tak u mom radu, nadam se, jeste isticanje središnje koherentnosti teorije i njene suptilne umrežene međupovezanosti. Teorija se često predstavlja tako što se nudi malo ovog, malo onog, s ciljem da se svi delovi povežu u celinu, što je, kako ja to vidim, uzvišeno viđenje duše – što nije tako očigledno. Takođe, dosta je godina prošlo otkad su ponuđeni najraniji uvodi u Jungovu teoriju i vreme traži nove.

Moj cilj je da, iako postoje jazovi i nekonzistentnost u Jungovoj mapi, prikažem da postoji mnogo temeljitije jedinstvo vizije koje daleko prevazilazi uobičajene pogreške u odnosu na logična određenja. Moj glavni interes nije da prikažem razvoj Jungove misli ili pak da razmatram na bilo koji način njegov praktični doprinos psihoterapiji ili analizi. Pre bih želeo da predstavim intelektualno jedinstvo koje prevazilazi nedovoljno jasne komentare i detalje koji čine njegov kompletan opus. Pažljiv čitalac će, nadam se, dobiti od ove knjige opštu sliku teorije analitičke psihologije kako ju je Jung objasnio, ali će i shvatiti najvažnije detalje i način na koji oni pripadaju celini.

Razlog za ovo značajno jedinstvo Jungovog viđenja psihe proističe iz, kako ja verujem, jedne karakteristike njegove misli koja nije izrasla iz njegove empirijske metodologije. Jung je bio intuitivni kreativni mislilac, po ugledu na filozofe starog kova poput Platona i Šopenhauera. On je stvorio svoju mapu psihe od ideja koje su bile dostupne u opštim naučnim i intelektualnim krugovima njegovog vremena, ali je tim idejama dao jedinstven obrt. Nije išao predaleko s radikalnim novim konceptima, već je uzimao ono što je opštedostupno i od toga je stvorio nov i potpuno različit obrazac. Poput velikog umetnika u slikarstvu, on je koristio slike i materijale koji su mu bili dostupni, i uz pomoć skoro iste kombinacije elemenata stvorio nešto novo, što dotad nije bilo viđeno.

Jung je bio vizionar kalibra Majstera Ekharta, Bema, Blejka i Emersona. Mnoga od njegovih najvažnijih intuitivnih saznanja potekla su iz njegovih doživljaja uzvišenog, koji su mu dolazili

putem snova, vizija i aktivne imaginacije. O tome on otvoreno svedoči u svojoj autobiografiji, gde je zapisao kako je njegov prvi učitelj o „realnosti psihe“ bio Filemon, lik koji mu se prvi put pojavio u snu i za koga se narednih godina vezao u aktivnoj imaginaciji.⁵ Glavni izvor Jungove teorije je direktno iskustvo duše i ono samo svedoči o svom dubokom unutarnjem jedinstvu i samoodrživosti.

Jung je, međutim, bio posvećen naučnik, i to razlikuje njegov rad od poetskih i mističkih pisanija. Koristio je naučni metod, što će reći da je njegov rad bio dostupan naučnoj zajednici i bio izložen empirijskim testovima. Njegove vizije, intuicija i unutrašnja realizacija nisu bile prepuštene sopstvenim merama – bile su proveravane u odnosu na činjenice opšteg ljudskog iskustva. Jung je imao snažnu potrebu da bude naučno i empirijski nastrojen prema onim delovima svoje teorije koji su bili „najtanji“, za neobrađene, približno određene stvari koje bi mogle postati preciznije uz pomoć čistog intelekta i imaginacije. Empirijski svet – život kakav je doživljen – jeste zbrka i ne može se lepo složiti u kutije obzidane ljudskim mislima i imaginacijom. Zarad toga što je Jung istovremeno i vizionar, intuitivni mislilac, ali i empirijski naučnik, njegova mapa ljudske psihe je istovremeno i koherentna, ali takođe i gubi na sistematičnosti i samoodrživosti.

Jedan od razloga što sam nastavio da čitam Jungove spise i što ih preko dvadeset i pet godina uporno čitam, jeste to što on nije kompulzivno konzistentan. Kada sam proučavao zaista sistematične mislioce, poput Tiliha ili Hegela, uvek sam se osećao kao da se praćakam u čvrstim čeljustima njihovih čeličnih umova. Njihove misli su takođe visoko organizovane za mene. Gde je tu zbrka, slast života? To me je nagnalo da za mudročću tragam pre među umetnicima i poetama, nego kod filozofa i teologa. Sumnjičav sam kad su u pitanju strogi sistemi. Deluju mi paranoidno. Jungovi spisi nikad nisu ostavili takav utisak na mene.

Čitajući Junga, uvek sam osećao duboko poštovanje za tajne ljudske psihe, a takav stav dozvoljava da se horizonti šire. Njegova mapa otvara vidike, ne zatvara ih. Nadam se da ću i ja moći taj isti utisak da prenesem na vas, čitaoče.

Ovo je uvodno delo. Iako se nadam da će i napredni proučavaoci Jungove psihologije imati koristi od čitanja ovog dela, moja istinska publika su oni koji bi želeli da znaju šta je Jung rekao, a još nisu našli pravi ulaz u njegova brojna dela i složena razmišljanja. Svako poglavlje ove knjige fokusira se na jednu temu iz njegove teorije. Osvrćem se na određene delove iz njegovih *Sabranih dela* koji čine taj deo njegove mape. Naročito motivisan i marljiv čitalac može kasnije da pogleda te reference kad bude imao slobodnog vremena. Moja prezentacija, usredsređena na tekst, ponudiće – nadam se – prijateljski poziv da uplovite u primarne dokumente i suočite se sa izazovom da rastumačite Jungovo ponekad nejasno značenje i razmislite o njegovim implikacijama.

Odabir ovih štiva je moj lični izbor. Isto tako su mogli da se citiraju i koriste i drugi jednako vredni tekstovi. Pokušao sam da odaberem najjasnije i najreprezentativnije eseje i odlomke iz Jungovih dela da bih prikazao osnovnu koherentnost njegove vizije. Jungova mapa psihe je ogromno dostignuće intelekta, opažanja i kreativne intuicije. Malo modernih mislilaca može da se meri s ovim kolosalnim delom koje se nalazi u osamnaest tomova *Sabranih dela*, tri toma *Pisama*, raznim zbirkama intervjua i povremenih dela, kao i u njegovoj autobiografiji (koju je napisao zajedno s Anijelom Jafe). Iz ovog brda materijala odabrao sam teme koje najviše pripadaju suštini njegove teorije, a izostavio sam one koje se bave analitičkom praksom i tumačenjem kulture, istorije i religije.

Vraćam se na pitanje koje sam postavio pre: da li stvarno postoji sistem u Jungovim delima? Je li on sistematičan mislilac? Odgovor je verovatno da, s rezervom. Teorija je koherentna, na isti onaj način na koji je Švajcarska koherentna zemlja,

iako njeni stanovnici govore četiri različita jezika. Celina se drži zajedno, iako njeni delovi izgledaju kao da bi mogli zasebno stajati i prilično nezavisno funkcionisati. Jung nije razmišljao sistematično kako to čini jedan filozof, nadgrađujući osnovne pretpostavke i vodeći računa da se delovi uklapaju bez protivrečnosti. On je tvrdio da je empirijski naučnik, pa se tako i njegovo teoretisanje uklapa u neorganizovanost empirijskog sveta. Budući intuitivni mislilac, Jung iznosi velike koncepte, razradi ih do izvesnih detalja, a zatim pređe na druge velike koncepte. Često se vraća unazad, ponavlja se i popunjava praznine dok napreduje. Zbog toga je on težak za čitanje. Morate da poznajete sva njegova dela da biste stekli kompletnu sliku. Ako njegova dela čitate manje-više nasumično, posumnjate da su sve kockice složene u Jungovoj glavi, ali tek kada pročitate sva dela i duže razmišljate o njima, videćete kakva ona zaista jesu.

Mislim da je Jung to osećao, pošto je kroz svoj klinički rad i sopstveno iskustvo postao svestan dubine i velikih dometa ljudske psihe; morao je prilično dugo strpljivo da radi kako bi odgovorno formulisao ovu veličanstvenu viziju ljudske duše. Nije želeo da žuri i često je godinama odlagao objavljivanje dok je radio na formulisanoj strukturi koje bi mogle da podrže njegove misli u intelektualnoj zajednici. Dok pokušavamo da shvatimo tu viziju u svojoj veličini, moramo da imamo na umu činjenicu da ju je on razrađivao nekih šezdeset godina. Ne bi trebalo da budemo previše opsednuti potpunom doslednošću u ovoliko velikom delu, i to u delu koje je upoznato s empirijskom realnošću.

Postoji jedna priča o Jungu koju pričaju njegovi studenti u Cirihi. Jednom prilikom, kada su ga kritikovali zbog nedoslednosti u pogledu nekog dela njegove teorije, on je odgovorio: „Ja gledam u središte vatre, a pokušavam da postavim neka ogledala oko nje da bih je pokazao drugima. Ponekad ivice tih ogledala ostavljaju praznine i ne uklapaju se baš savršeno. Ja tu ne

mogu ništa da učinim. Gledajte u ono što pokušavam da vam pokažem!“

Uzimam sebi u zadatak da što tačnije opišem ono što Jung prikazuje u tim ogledalima. To je vizija koja je bila dovoljna mnogim ljudima našeg naraštaja, a mogla bi da bude i vizija za predvidljivu budućnost. Iznad svega, njegova dela nam nude predstave velike tajne, ljudske psihe.